

WHITEPAPER
**ROUTEKAART
VERSNELT
VERDUURZAMING
MAATSCHAPPELIJK
VASTGOED**

Deze whitepaper is gemaakt in samenwerking met:

Bekijk meer whitepapers op
WWW.DUURZAAMGEBOUWD.NL

HOOFDSTUK 1A - GEMEENTELIJK VASTGOED LEVERT GELD OP NA LAAGDREMPELIGE VERDUURZAMING

Gemeenten moeten in 30 jaar het maatschappelijk vastgoed verduurzamen. Alle gebouwen moeten energieneutraal zijn in 2050, zonder dat ze nog CO2 uitstoten. Dit jaar verscheen een nieuw handvat voor die enorme opgave: de Sectorale Routekaart Gemeentelijk Maatschappelijk Vastgoed. Waarom zou je daar nú al mee aan de slag willen en wat levert het je op?

Tekst: Marvin van Kempen, Beeld: CFP Green Buildings

“De Sectorale Routekaart Gemeentelijk Vastgoed vormt de ondergrond en het antwoord op een grote uitdaging, namelijk het realiseren van een duurzame transitie naar energieneutraal vastgoed”, weet Duurzaam Gebouwd-expert en CFP-directeur Bram Adema. “De kaart zorgt ervoor dat jouw gemeente een tijdspad opzet voor je portefeuille en een realistische planning bedenkt om je vastgoed energieneutraal en gasloos te maken.” De tool is geen toekomstmuziek en neemt gemeenten bij de hand om meteen te starten met verduurzamen. “Voor veel gemeenten is het nog onduidelijk welke maatregelen ze kunnen nemen om het vastgoed toekomstbestendig te maken, dus de waarde van de routekaart is groot.”

Om ervoor te zorgen dat gemeenten rap aan de slag gaan met de tool, is er geen vrijblijvendheid rondom de routekaart. Zo is het onder andere verplicht om erkende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar door te voeren en hierover te rapporteren. “De doelstellingen om zoveel mogelijk CO2-neutraal te worden en van het gas af te gaan zijn lucratief om als ambities mee te nemen in je plannen. Het levert je veel op, want hiermee zorg je ervoor dat je op een natuurlijk moment - bijvoorbeeld een renovatie - je vastgoed integraal onder handen neemt en toekomstbestendigheid garandeert.” Uitstellen lijkt dan ook geen optie, zeker gezien het feit dat investeringen oplopen naarmate maatregelen dichterbij zijn. “Je doet er goed aan om er nu tijd in te steken, voordat je straks achter de feiten aanloopt. Dan zijn je investeringen namelijk veel hoger, terwijl die nu relatief klein kunnen zijn. Je weet door het invullen van de routekaart wat je de komende jaren kunt doen aan je vastgoed en daarmee is het goed besteedde tijd.”

De St@art: Het duurzame kantoor van CFP Green Buildings, Apeldoorn

Foto: Martijn Hoiting

HALF UUR PER GEBOUW

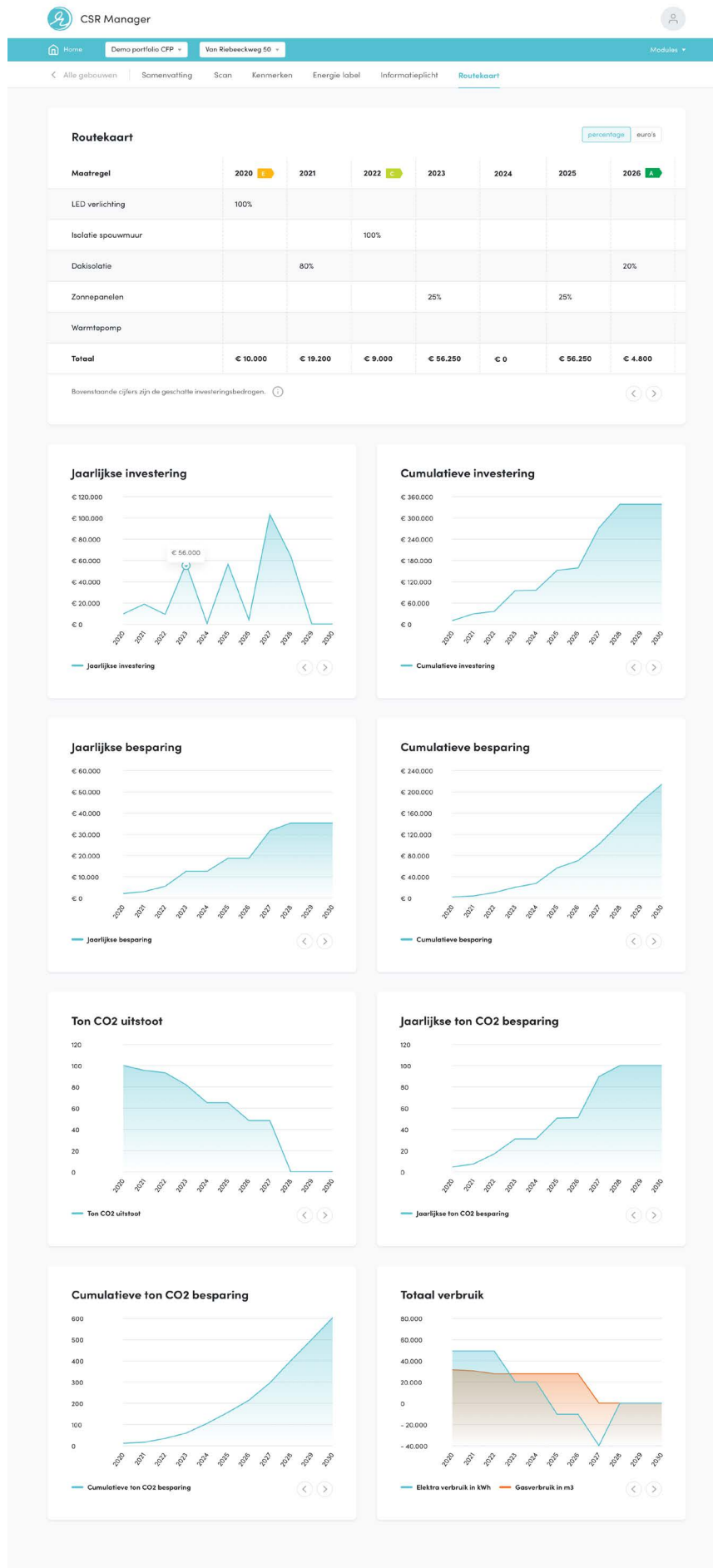
Een vooroordeel is nog dat het proces een enorme tijdsinvestering vergt. Toch blijkt het proces om een gebouw in kaart te brengen maar een half uur in beslag te nemen, mits je de juiste verbindingen legt en digitale gereedschappen gebruikt. “Daarvoor hebben wij tools ontwikkeld, die ervoor zorgen dat iedereen kan verduurzamen. Ze zorgen ervoor dat het eigenlijk kinderlijk eenvoudig wordt om informatie bij elkaar te krijgen en besparen je een hoop tijd en geld. “Dat moet facility managers en vastgoedeigenaren goed in de oren klinken, want de moeite die het kost om te achterhalen ‘wat je in huis hebt’, is een veelgehoorde frustratie. De informatie is vaak wel beschikbaar, maar achterhalen en op papier zetten vormt een drempel om vandaag nog te starten.” Die belemmering hoeft er dus niet te zijn. “Wij willen het eenvoudig maken om aan de slag te gaan. Je zet postcodes en huisnummers in de tool, die vervolgens uit het Kadaster en het Energielabelregister de eerste informatie haalt. Met behulp van big data en algoritmes krijg je vervolgens informatie over je labels en het aantal vierkante meters dat je kunt verduurzamen en welke manieren daar dan voor zijn.” Per gebouw wordt een businesscase opgesteld, waardoor snel duidelijk wordt welk vastgoed prioriteit mag hebben. Ook wordt het hiermee duidelijker welke maatregelen interessant zijn om door te voeren. “Dit sluit lijnrecht aan op onze overtuiging dat iedereen in staat moet zijn om te verduurzamen.”

NAAR EEN DUURZAAM MEERJARENONDERHOUDSPAN

Als de businesscase per vastgoedobject helder is, is het mogelijk om maatregelen aan te geven die je wilt doorvoeren. Dat kan een vervanging van installaties zijn, het energetisch verbeteren van de gevel of het toepassen van duurzame energie. “Tegelijkertijd kun je in de tool ook benoemen welke maatregelen je op dit moment nog niet wilt doorvoeren. Denk bijvoorbeeld aan monumentale panden, waar het lastig is om zonnepanelen op het dak te plaatsen. In één oogopslag is vervolgens te zien welke maatregelen je nog moet treffen om naar label C of A te gaan, of zelfs energieneutraal te worden. Dat geeft wellicht een nieuw perspectief om nog net het laatste zetje te geven en je vastgoedobject geen energie meer te laten verbruiken.” Een volgende stap is het bekijken met een onderhoudspartij welke grote renovaties eraan komen en welke maatregelen je kunt combineren. Daarbij maak je slimme verbindingen tussen budget, uitvoering en technische oplossingen die bijvoorbeeld het einde van hun levensduur naderen. Daarmee wordt een meerjarenonderhoudsplan (MJOP) een duurzaam meerjarenonderhoudsplan, waarbij je bijvoorbeeld ook uitgangspunten als gezondheid meeneemt. Dit zorgt ervoor dat je weet hoe je investering in duurzaamheid rendeert.”

Hoe krachtig de tools ook zijn, vastgoedprofessionals staan er niet alleen voor bij het uitwerken en realiseren van de maatregelen aan het vastgoed. “Het uitgangspunt is dat men zelf aan de slag kan, eventueel met behulp van een ondersteunende en adviserende organisatie. Veel partijen komen er bij de uitwerking achter dat ze door onder andere budgetten te ontschotten, zelfs geld kunnen verdienen met verduurzaming en miljoenen euro's kunnen besparen. Dat geld laten ze anders de lucht in vliegen door onder andere energieverliezen. Dan hebben we het nog niet eens gehad over hoe duurzaamheid impact kan maken op verhoging van arbeidsproductiviteit en verlaging van ziekteverzuim.”

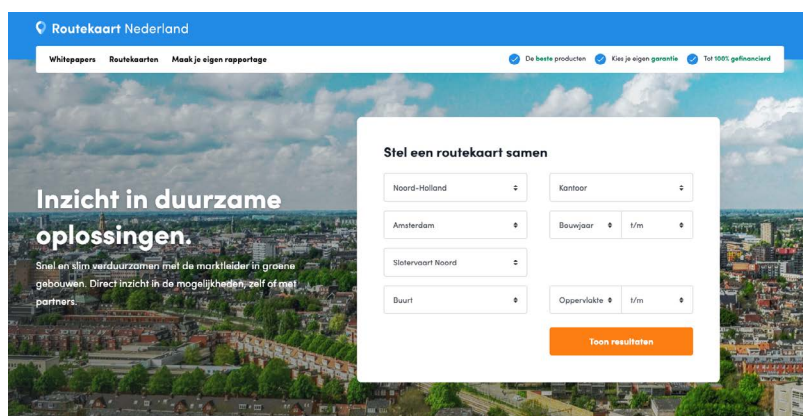
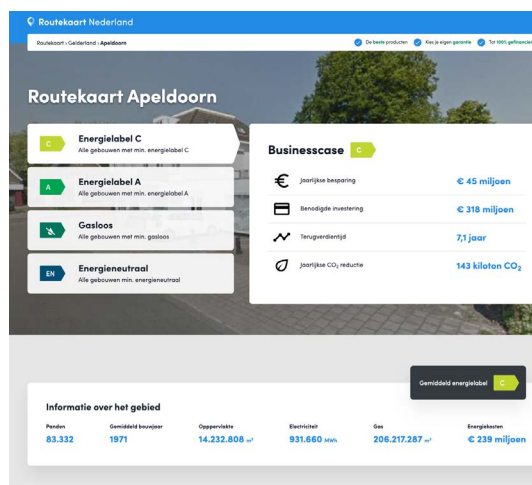

VERDUURZAMING: TIJD- EN GELDINTENSIEF?

Dat die winst geen wassen neus is, laten verschillende partijen zien die hiermee aan de slag zijn gegaan. “Dat zijn bronnen van trots. Bijvoorbeeld het Van Gogh Museum te Amsterdam, dat in 2014 al het meest duurzame museum ter wereld werd. Of het Amsterdam UMC, die een CO2-reductie van meer dan 40% kunnen realiseren in de komende jaren. En het World Port Center van Rotterdam, een van de dertig grootste havengebouwen ter wereld. Zij investeren 3% van de waarde van het gebouw en kunnen daarmee het meest duurzame World Port Center ter wereld worden. Ze worden energieleverend, CO2-neutraal, BREEAM-NL Excellent en WELL Gold.” Met die voorbeelden op zak ligt de uitdaging bij het peloton. “Een steeds grotere groep kán verduurzamen met de krachtige tools die ter beschikking zijn. Door te laten zien dat verduurzaming niet intensief hoeft te zijn in tijd en geld en barrières te doorbreken, willen we de groep vastgoedeigenaren die geld verdient met duurzaamheid, exponentieel laten groeien.”

Hoe staat het ervoor met de duurzaamheid in uw wijk of gemeente? En welke investeringen zijn er nodig om te blijven voldoen aan de wetgeving? De Routekaart Duurzaam Vastgoed van CFP verschaft de data die u als besluitvormer nodig heeft bij het opstellen van een routekaart richting 2030 en 2050. Zowel op landelijk- en gemeentelijk niveau als op wijkniveau. U selecteert de regio, wij verschaffen de data.

HOOFDSTUK 1B - IN VIJF STAPPEN NAAR DUURZAAM VASTGOED

In vijf eenvoudige stappen zorg je voor een duidelijk pad voor een upgrade van je gemeentelijk vastgoed. We laten je zien hoe laagdrempelig dat is.

1. Zet je portfolio in een online tool en draai een short en long list uit van vastgoed dat je onder handen wilt nemen. [2 minuten per gebouw]
2. Werk het meerjarenonderhoudsplan uit naar een duurzaam meerjarenonderhoudsplan en combineer duurzaamheidsmaatregelen met renovatiemomenten. [20 minuten per gebouw]
3. Leg de maatregelen langs de BREEAM en WELL-maatlatten om maximaal impact te maken [10 minuten per gebouw]
4. Benader de markt met een short en longlist, bevraag hen over (technische) duurzaamheid en sluit een prestatiecontract om kwaliteit te borgen en langdurige betrokkenheid te creëren. [Tijdsinvestering hangt af van doelstellingen en relatie met installateur]
5. Monitor de voortgang met bijvoorbeeld een energiemanagementsysteem en een scorekaart [1 uur per gebouw per jaar]

HOOFDSTUK 2 – MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT

WAT IS HET BELANG VAN DE ROUTEKAARTEN?

“Voor de sport- en beweegsector is het traject naar het opstellen van de routekaart de eerste keer dat alle partijen in het veld alle krachten bundelen om samen werk te maken van de verduurzaming van de sportsector in de breedste zin van het woord. Het grootste belang is daarom nog wel het enthousiasme en de commitment die wordt losgemaakt bij gemeenten, sportbonden, sportverenigingen, sportondernemers en bedrijfsleven, om samen te verduurzamen.”

WAT KAN DEZE BEWEGING BIJDRAGEN AAN HET INVULLEN VAN MAATSCHAPPELIJKE OPGAVES ALS ENERGIETRANSITIE EN CIRCULARITEIT?

“Gezamenlijk spreken zij over wat CO2-arme sport- en beweegaccommodaties van de toekomst zijn. Verbindingen tussen partijen worden versterkt of nieuw gelegd en daardoor komen we een stap dichterbij de doelstellingen die we met elkaar hebben vastgesteld. Dat gaat verder dan het reduceren van CO2 bij de sport en het energieverbruik. Het reduceren CO2 wordt door de betrokken partijen gecombineerd met het aanpakken van andere maatschappelijke opgaves, bijvoorbeeld het milieuvriendelijke beheer van grasportvelden en het adresseren en stimuleren van circulair gebruik van materiaal en accommodaties.”

WAAROM IS HET VOOR GEMEENTEN BELANGRIJK OM IN TE ZETTEN OP DE ROUTEKAART?

“Het overgrote deel van het sportvastgoed is in handen van de gemeenten. Zij stoppen ieder jaar ruim 80% van het geld dat ze beschikbaar hebben voor sport en bewegen in een goede sportinfrastructuur. Met CO2-reducerende maatregelen (zoals energiebesparing) kunnen deze kosten op lange termijn worden teruggebracht, waardoor er meer geld over kan blijven voor het actief stimuleren van het sport- en beweegaanbod.”

HOE KAN VERDUURZAMING EEN BIJDRAGE LEVEREN AAN KLIMAATADAPTATIE?

“Een accommodatie hebben is mooi, maar deze optimaal inzetten voor een gezonder en beter weerbaar Nederland is het hoger liggende doel. Onderdeel daarvan is ook het inrichten van de sportomgeving ten aanzien van de effecten van klimaatverandering: denk aan het verminderen van hittestress en het tegengaan van wateroverlast door onder andere meer beplanting. Veel gemeentes zullen hier in de toekomst mee aan de slag moeten, voor het behalen van de eigen doelstellingen en de overkoepelende Klimaatakkoord-doelstellingen. De routekaart vertaalt de ambitie van het Klimaatakkoord naar betekenis voor de sportsector. De landelijke partijen die de routekaart hebben ondertekend ondersteunen gemeentes, sportverenigingen en sportondernemers om de stappen te zetten die nodig zijn om deze doelstellingen te behalen.

TEGEN WELKE UITDAGINGEN LOPEN WE AAN ALS HET GAAT OM VERDUURZAMING VAN SPORTVASTGOED?

“Daar waar de meeste gemeentes beschikken over een afdeling met vastgoedprofessionals zijn er ook veel accommodaties waar vrijwillige besturen van sportverenigingen de verduurzaming waar moeten maken. Zij hebben wel het enthousiasme en de wil om te gaan verduurzamen maar zijn vaak geen experts en willen vooral informatie en begeleiding. Daarnaast is de financiering van al deze investeringen een vraagstuk. Sportverenigingen zijn er eerst en vooral om te sporten en te bewegen, dus als je moet kiezen tussen nieuw materiaal voor de training of een zonnepaneel, dan is de keuze snel gemaakt. In de huidige tijd staat hier nog wat extra druk op.”

Dat lijkt ook te gelden voor de sportondernemers die de routekaart hebben ondertekend. “Dit zijn veelal kleinere ondernemers die een dagelijkse uitdaging hebben om voldoende omzet te halen, maar die zeker ook duurzame stappen willen zetten. Ook zij zijn geen experts en hebben net als sportverenigingen behoefte aan informatie en begeleiding.”

WAAR HEEFT DE SECTOR BEHOEFTE AAN?

“Goede en betrouwbare kennis en het laten zien dat alle bovengenoemde facetten van de routekaart haalbaar zijn. Dat moet uiteindelijk bij iedereen landen. Alle partijen zijn geïmmiteerd om dit te bereiken. Dat enthousiasme moeten we vasthouden om in de komende jaren onze sportomgeving in zijn geheel een volgende stap te laten zetten.”

OP WELKE MANIER HELPT DE ROUTEKAART OM DIT IN TE VULLEN?

“In de Routekaart hebben wij deze uitdagingen met zijn allen voor het eerst expliciet opgeschreven en daar doelstellingen aan gekoppeld. Dat helpt bij het voldoen aan deze behoefte aan kennis en informatie door overkoepelende organisaties. Gezien het commitment van alle partijen bij de ondertekening hebben wij hier ook al snel de eerste stappen in kunnen zetten. Zo hebben al ruim 850 verenigingen een verduurzamingstraject van NOC*NSF doorlopen waarin zij concreet energiebesparende en opwekkende maatregelen, zoals led-verlichting en zonnepanelen als eerste stap. Een vergelijkbare ondersteuningsconstructie wordt opgezet voor sportondernemers door het Platform Ondernemende Sport (POS) en het NOC*NSF.”

WELK PRAKTIJKVOORBEELD SPREEKT DAARBIJ AAN?

“Eén van de partijen die commitment toonde bij de opzet van de routekaart was de BNG Bank. Zij hebben inmiddels een fonds opgezet waardoor de financiële drempel voor sportverenigingen een stuk lager wordt. Ik vind dat een mooi voorbeeld van hoe vanuit de stakeholders in de sector zelf het initiatief genomen wordt om de verduurzaming in de sport te versnellen. Enorm positief is ook dat er steeds meer partijen die direct of indirect met de sportsector te maken hebben, zoals provincies, de doelstelling van de routekaart omarmen én daar voor zichzelf acties aan koppelen.”

WAAROM ZIJN ER JUIST IN DE SPORTSECTOR OP HET VLAK VAN VERDUURZAMING GROTE STAPPEN MOGELIJK?

“Ieder weekend komen er ruim 4 miljoen Nederlanders op de sportvelden en in sportgebouwen om te sporten. Helaas nu [november 2020, red.] tijdelijk zonder de aanwezigheid van familie en vrienden om hen aan te moedigen. Maar ook zonder deze aanmoedigingen maakt dit de sportvereniging bij uitstek een plek waar mensen de effecten van verduurzaming kunnen meemaken en geïnspireerd kunnen raken. Wij zien nu al de eerste voorbeelden waar verenigingen met de besparingen op de energierekening de contributie konden verlagen of gelijk houden en andere activiteiten kunnen starten die de vereniging een nog leukere plek maken om te zijn.”

Naast CO2-reductie ziet de sector vooral kansen om een bijdrage te leveren aan duurzame energievoorziening. “Zo is er een initiatief genaamd ‘Het Zonnetapijt’ om kunstgrasvelden waar overdag niet op gesport wordt te bedekken met zonnefolie. Die wordt ‘s avonds, als de trainingen beginnen, met één druk op de knop, er weer afgehaald. Dit soort innovaties zijn belangrijk om niet alleen de CO2-uitstoot te reduceren in de sportsector en verder te verduurzamen, maar ze kunnen ook een aanvullend antwoord geven op de bredere maatschappelijke doelstelling om over te schakelen naar volledige duurzame energie opwekking met lokale opslag en gebruik. Wij dagen het bedrijfsleven regelmatig uit met Innovatiechallenges om met nieuwe ideeën te komen voor het beantwoorden van de openstaande vraagstukken die we hebben.”

WELKE UITDAGING HEEFT DEZE SECTOR BINNEN CIRCULARITEIT EN WELKE SUCCESVOORBEELDEN ZIJN ER?

“De sportsector heeft lang geworsteld met de verwerking van de kunstgrasvelden. Deze zijn vanuit het sport- en beweegperspectief absoluut onmisbaar, maar bleken aan het einde van de levensduur niet heel goed te recyclen. Wij zijn blij dat de sector hier zelf de handschoen heeft opgepakt en er nu een mooie verwerkingsfabriek in Amsterdam staat. Samen met de sector zijn we ook op zoek naar de kunstgrasvelden van de toekomst: volledig circulair, die de voetafdruk nog verder verkleinen. Circulaire kunstgrasvelden zijn niet het einddoel: ook sportaccommodaties, sportmateriaal en andere gebruiksvoorwerpen zijn onderdeel van de circulaire sportomgeving. Ook daar zijn de eerste vervolgstappen al ingezet.

WELKE DUURZAAMHEIDSAMBITIES MOETEN WE VERDER NOG INVULLEN EN HOE HELPT DE ROUTEKAART DAARBIJ?

“Ik ben altijd blij wanneer ik met stakeholders in deze sector spreek, want of het nou een buurtsport-coach, gemeente ambtenaar of sportaccommodatie bouwer is, ze zijn allemaal zeer gemotiveerd en willen graag grote stappen vooruit zetten. In de Routekaart hebben wij dan ook meer afspraken en doelstellingen op kunnen nemen dan wij aan het begin voor mogelijk hielden. Kijk je naar waar we in de toekomst wellicht een extra stap kunnen maken, dan is dat op het gebied van klimaatadaptatie. Ik ben er eigenlijk wel van overtuigd dat de sector dit uit zichzelf voortvarend oppakt, zeker als ik kijk naar het commitment voor de huidige afspraken.”

HOOFDSTUK 3 - AMSTERDAM UMC, LOCATIE AMC

De Sectorale Routekaart omvat alle sectoren binnen het maatschappelijk vastgoed, waaronder het zorgvastgoed. TNO schreef eerder al over de grote uitdagingen voor deze sector: energiekosten van € 600 miljoen per jaar in 2016 en 1.200 kton CO₂-uitstoot per jaar. Er zijn unieke uitdagingen in het spel, zoals kritische primaire processen, een grote hoeveelheid (technische) installaties en grote oppervlaktes bruto-vloeroppervlakte. Die uitdagingen kent Arjen van der Zee, manager expertisecentrum van het Amsterdam UMC, locatie AMC, op zijn duim. “Als we alleen al kijken naar de oppervlakte, 500.000 vierkante meter bruto vloeroppervlakte, dan vormt verduurzaming een enorme opgave. Energie vervult een belangrijke functie om optimale zorg te bieden en veel technische apparatuur staat ten dienste aan het primaire proces, dat te allen tijde moet doorgaan.”

ENERGIEVISIE 2030

Het Amsterdam UMC, locatie AMC formuleerde een Energievisie 2030, een blik op het toekomstbestendig maken van de voorziening. “Energie is van belang voor zorgprocessen, onderwijs en research. Verduurzaming die we realiseren staat in dienst van de strategie op basis van deze drie pijlers en het voortzetten van het primaire proces. Dit proces heeft vrijwel op ieder moment elektrische energie nodig. Het Amsterdam UMC, locatie AMC heeft een eigen energiecentrale, een warmtekrachtkoppeling (WKK), die aardgas gebruikt. De motoren wekken elektriciteit op en produceren restwarmte, die we gebruiken om de diverse ruimtes van het ziekenhuis te verwarmen en voor andere bedrijfsprocessen zoals het maken van stoom.” Met het plan ‘Meerjarenafspraken energie-efficiëntie’ worden energiebesparingsprojecten uitgevoerd, van ongeveer 2 procent van het primaire energieverbruik. “De komende vijftien jaar richten we ons op energiebesparingen en verduurzaming van de energieproductie. Enerzijds zijn dat initiatieven als led-verlichting en het realiseren van duurzame energie-opwekking met behulp van bijvoorbeeld zonnepanelen, anderzijds denken we na over nieuwe vormen van energieproductie, zoals met behulp van waterstof. Daarnaast zien we schilverduurzaming als noodzakelijke investering, waarbij we de isolatiewaarde omhoog brengen om warmteverlies te voorkomen.”

FLINKE KLUIF

De stip aan de horizon is volledige CO₂-neutraliteit in 2050, een flinke kluif. De Sectorale Routekaart Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed moet daarbij ondersteunen, onder andere bij het formuleren van tactische beslissingen. “De ambities die je de komende twintig jaar formuleert, kun je eraan koppelen. Daarnaast is het eenvoudiger om tussenstations aan te merken. Daardoor wordt je opgave behapbaar en weet je wanneer je in actie moet komen om je doelen te halen. Het kan ook functioneren als een geheugensteun.”

DREMPEL VERLAGEN

De routekaart moet de drempel om met verduurzaming te starten, verlagen. “Duurzaamheid staat over het algemeen niet op prioriteit nummer 1 voor zorgvastgoed. De focus op gezondheidszorg, onderzoek en research is leidend en dat is waar de aandacht naartoe gaat. Een ziekenhuis kijkt in eerste instantie naar wat wettelijk verplicht is. De routekaart geeft je handvatten om nu al te starten met verduurzaming en zorgt dat je ook trajecten met een lange adem relatief eenvoudiger kunt uitdenken en realiseren.”

VERDUURZAMING SPORTVASTGOED GEMEENTE AMSTERDAM

Amsterdam wil in 2040 aardgasvrij en in 2050 klimaatneutraal zijn en legt de lat nóg een tandje hoger als het gaat om de gemeentelijke organisatie. “Die moet al in 2030 klimaatneutraal en aardgasvrij zijn”, aldus Nina van Kranendonk, programma manager Sport en Duurzaamheid van gemeente Amsterdam. “In 2050 moeten we uiteindelijk een volledig circulaire stad realiseren en 95% CO₂-reductie. Een belangrijk element van die verduurzaming is de aanpak van het bestaande vastgoed, waar wellicht de grootste uitdaging ligt.”

Daar ligt ook een verbinding met de expertise van Van Kranendonk, die al elf jaar werkzaam is bij de gemeente als projectleider duurzaamheid en vier jaar geleden startte binnen de sport met verduurzamingstrajecten voor buitensportverenigingen. “Zij hebben eigen vastgoed dat over het algemeen nog grote stappen kan zetten op duurzaamheidsvlak. Het zijn vooral panden die ongeveer stammen uit de jaren 60, veelal slecht geïsoleerd en dus veel baat hebben bij energie besparing. Deze groep schreven we via een stimuleringstraject aan om het vastgoed te laten scannen via een quickscan. Een groot succes, want alle verenigingen deden eraan mee. De genomen maatregelen zijn divers, van zonneboilers tot LED-verlichting en het naïsoleren van leidingen.”

Het traject liep reeds voor de Sectorale Routekaart Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed, waar Amsterdam enthousiast aan meewerkte. Door niet stil te zitten maar aan de slag te gaan met een analyse en het combineren van duurzaamheidsmaatregelen, bijvoorbeeld in een DMJOP, krijg je inzicht in de opgave die nog voor je ligt. "Daar komt bij dat het overzicht je in staat stelt om richting bestuurders te communiceren en zo enthousiasme aan te wakkeren." Volgens Van Kranendonk mag ook de reikwijdte van het maatschappelijk vastgoed niet worden vergeten en daarmee het belang van verduurzaming van dit type vastgoed. "8 op de 10 Amsterdammers sporten of komen in aanraking met onze complexen. Dat betekent dat je veel mensen laat zien wat er allemaal mogelijk is op het gebied van verduurzaming. Verenigingen die grote stappen zetten, zijn daar trots op en dragen dit actief uit. Mede vanwege toegevoegde waarde mogen er zeker meer middelen naar de verduurzaming van gemeentelijk maatschappelijk vastgoed toe."

Voor gemeenten die morgen al de handen uit de mouwen willen steken, adviseert Van Kranendonk: "Start met het bepalen van de uitgangssituatie. Die is relatief eenvoudig in kaart te brengen. Vervolgens inventariseer je wat de natuurlijke renovatie- en vervangingsmomenten zijn en pas je hier je strategie op aan en combineer je eventueel maatregelen en initiatieven. Dat betekent ook dat je verduurzaming naar voren kunt halen als je bijvoorbeeld specifieke verduurzaming koppelt aan beleid en zwaarwegende ambities." In het geval van Amsterdam zijn er verschillende voorbeelden te melden die zich centreren rondom de aardgasvrije omgeving. "Zo willen we het 'De Mirandabad' aardgasvrij maken en zorgen we dat we specifieke maatregelen hiervoor eerder kunnen oppakken. Eenzelfde versnelling zien we bij de Apollohal, een monumentale sporthal, waar een reguliere vervanging van de ketel nu een andere wending krijgt en een duurzamer alternatief wordt geselecteerd. Selecteer daarom de maatregelen op passende momenten die je een flinke verduurzamingsslag laten maken."

Amsterdam UMC, locatie AMC

DEZE WHITEPAPER WORDT AANGEBODEN DOOR CFP GREEN BUILDINGS

COLOFON

Uitgeverij / Redactie:

Acquire Publishing
Schrevenweg 3, 8024 HB Zwolle
Ysbrand Visser, Redacteur Duurzaam d
redactie@duurzaamgebouwd.nl | +31 (0)38 460 63 84

In samenwerking met:

CFP Green Buildings
J.C. Witslaan 29, 7313 HK Apeldoorn info@cfp.nl

Opmaak:

Acquire Publishing
marketing@duurzaamgebouwd.nl | +31 (0)38 460 63 84

Disclaimer: Al het gebruikte materiaal voor deze Whitepaper wordt gepubliceerd met toestemming van de rechthebbende. Mocht u menen rechthebbende te zijn en geen toestemming hebben gegeven voor gebruik van het materiaal op deze wijze, dan verzoeken wij u contact met ons op te nemen.